

Udviklingstendenser i den makroøkonomiske planlægning i Danmark

Jørgen Rosted

Budgetdepartementet

SUMMARY: This article outlines some of the methods used in preparing economic policy in the period from the second half of the 1920-ies to the present. The importance of restrictions in foreign trade in the 30-ies and during the Second World War are discussed, but greatest importance is given to the second half of the 40-ies, where the government based economic policy upon a national budget for overall economic developments. Reasons for ending the national budgets are treated, and the lack of planning and coordinating activities in the 50-ies and 60-ies is discussed. The article concludes with a short reference to the macroeconomic planning activity of the latest years.

---

1. Indledning

Der har de senere år været udført en række makroøkonomiske planlægningsbe-
stræbelser i Danmark. En omtale af intentionerne hermed er givet af Jakobsen
(1980) og en oversigt over de senere års planlægningsinitiativer findes hos Jørgen-
sen (1980). Mens den makroøkonomiske planlægning i Danmark af mange opfattes
som værende af nyere dato, er det velkendt, at en række af de lande vi normalt
sammenligner os med, har en længere tradition for makroøkonomisk planlægning.

På denne baggrund kan det have interesse at fremdrage nogle historiske erfarin-
ger fra tidligere års makroøkonomiske planlægningsinitiativer i Danmark. I perio-
den fra 1947 til 1950 lod den daværende regering udarbejde årlige nationalbudget-
ter, hvis indhold og formål på flere områder minder om nutidens forsøg på makro-
økonomiske vurderinger og planlægningsinitiativer, selvom der naturligvis også er
afgørende forskelle.

Jeg takker Erik Ib Schmidt for en række kritiske kommentarer til tidligere arbejder om
samme problemsstilling og for henvisninger til værdifuldt kildemateriale. Endvidere takker
jeg Thorkil Kristensen, Anders Ølgaard og Erling Jørgensen for kommentarer til et første
udkast af artiklen. Det må understreges, at de anførte vurderinger og konklusioner helt står
for egen regning.

Udviklingstendenser i den makroøkonomiske planlægning i Danmark

Jørgen Rosted

Budgetdepartementet

SUMMARY: This article outlines some of the methods used in preparing economic policy in the period from the second half of the 1920-ies to the present. The importance of restrictions in foreign trade in the 30-ies and during the Second World War are discussed, but greatest importance is given to the second half of the 40-ies, where the government based economic policy upon a national budget for overall economic developments. Reasons for ending the national budgets are treated, and the lack of planning and coordinating activities in the 50-ies and 60-ies is discussed. The article concludes with a short reference to the macroeconomic planning activity of the latest years.

---

1. Indledning

Der har de senere år været udført en række makroøkonomiske planlægningsbe-
stræbelser i Danmark. En omtale af intentionerne hermed er givet af Jakobsen
(1980) og en oversigt over de senere års planlægningsinitiativer findes hos Jørgen-
sen (1980). Mens den makroøkonomiske planlægning i Danmark af mange opfattes
som værende af nyere dato, er det velkendt, at en række af de lande vi normalt
sammenligner os med, har en længere tradition for makroøkonomisk planlægning.

På denne baggrund kan det have interesse at fremdrage nogle historiske erfarin-
ger fra tidligere års makroøkonomiske planlægningsinitiativer i Danmark. I perio-
den fra 1947 til 1950 lod den daværende regering udarbejde årlige nationalbudget-
ter, hvis indhold og formål på flere områder minder om nutidens forsøg på makro-
økonomiske vurderinger og planlægningsinitiativer, selvom der naturligvis også er
afgørende forskelle.

Jeg takker Erik Ib Schmidt for en række kritiske kommentarer til tidligere arbejder om
samme problemsstilling og for henvisninger til værdifuldt kildemateriale. Endvidere takker
jeg Thorkil Kristensen, Anders Ølgaard og Erling Jørgensen for kommentarer til et første
udkast af artiklen. Det må understreges, at de anførte vurderinger og konklusioner helt står
for egen regning.

Det er håbet, at en diskussion af de tidligere erfaringer kan være med til at give en bedre forståelse af de problemer, som møder de nuværende forsøg på at tilrettelægge en mere systematisk og koordineret økonomisk politik. Som baggrund for omtalen af de makroøkonomiske planlægningsbestræbelser under og lige efter krigen kan det være nyttigt med en kort omtale af forholdene i 20erne og 30erne.

2. Tilrettelæggelsen af den økonomiske politik før og under anden Verdenskrig

Anden halvdel af 1920erne er den hidtil sidste periode, hvor den økonomiske politik blev tilrettelagt efter de gamle liberalistiske principper. Venstregeringen Madsen-Mygdal (1926-29) lod deflationen løbe helt til bunds, indtil omkostningsniveauet var bragt i et sådant forhold til priserne, at profitten blev tilfredsstillende, og krisen overvundet. Denne udvikling kunne forløbe uden en koordineret tilrettelæggelse af den økonomiske politik.

Venstregeringen blev i 1929 afløst af den socialdemokratiske-radikale regering Stauning-Munch (1929-40). For at imødegå det økonomiske tilbagslag under verdenskrisen i 30erne indførtes kvantitativ importregulering og importkontrol i form af særlig valutaattest udstedt af nationalbankens valutakontor, også kaldet Valuta-centralen. Importkontrollen blev fastholdt stort set uændret helt frem til krigen, hvor den blev yderligere udbygget.

Importkontrollen var et nyt og magtfuldt instrument i den økonomiske politik. Sammen med statslige beskæftigelsesforanstaltninger udgjorde importkontrollen hovedelementerne i den økonomiske politik i 1930erne (Philip, K., 1949 A). Instrumenterne i den økonomiske politik blev således ændret fra 20erne til 30erne, og beskæftigelses- og fordelingsmålsætninger indtog en højere prioritering ved tilrettelæggelsen af den økonomiske politik. Men det nye styringsapparat, der blev opbygget med den omfattende importkontrol, blev ikke anvendt til en bevidst og planmæssig regulering af den økonomiske udvikling (Boserup, E., 1947).

Der synes heller ikke i 1930erne at være sket ændringer i den måde, som den økonomiske politik blev tilrettelagt på. Der blev ikke foretaget administrative ændringer eller andre forsøg på at tilrettelægge den økonomiske politik på en mere koordineret og planmæssig måde.

De ydre vilkår under Den anden Verdenskrig nødvendiggjorde en skærpelse af de økonomiske reguleringer. De voksende begrænsninger i udenrigshandelen medførte indførelse af rationeringer, maksimalpriser m.v. Udførelsen af restriktionerne påvirkede selvsagt den samlede produktion, beskæftigelse og den økonomiske fordeling. De økonomiske ændringer under krigen medførte således, at staten måtte forøge planlægningselementet i den økonomiske politik, og forøge det

ganske meget. Der opstod således et voksende behov for en samlet planlægning og koordinering af elementerne i den økonomiske politik.

Der blev imidlertid heller ikke under krigen foretaget en egentlig ændring af de administrative procedurer i planlægningsorienteret retning. Der blev således ikke oprettet nogen ny administrativ enhed, der kunne varetage det overordnede administrative ansvar for planlægningen af den økonomiske udvikling. Derimod blev det organer med mere specifikke ansvarsområder, der kom til at udforme beslutningsgrundlaget for den overordnede styring. Det drejede sig i første række om Direktoratet for Vareforsyning og Generalsekretariatet for Regeringens beskæftigelsesudvalg.

De økonomiske restriktioner blev ikke indført som led i en ændring af den økonomiske struktur i mere planøkonomisk retning. Restriktionerne blev indført og udbygget som en følge af ændringerne i de udenrigsøkonomiske vilkår. Under krigen var restriktionerne nødvendige for at holde produktionen i gang og for at fordele den nødvendige nedgang i levestandarden på en mere retfærdig måde. Alligevel blev restriktionerne grumme upopulære, og efter krigen var der udbredt ønske om en hurtig afvikling af de ekstraordinære økonomiske restriktioner (Handelsministeriet, 1949).

Krigsøkonomien med dens mange restriktioner og reguleringer nødvendiggjorde som allerede nævnt en vis forøgelse af planlægningen og koordineringen af den økonomiske politik. Men selv om omfanget af planlægningen og koordineringen blev kritiseret, skabte den alligevel nogle administrative erfaringer, som blev en vigtig baggrund for forsøgene på makroøkonomisk planlægning i de første efterkrigsår.

3. Tilrettelæggelsen af den økonomiske politik i ti-året efter krigen

Problemerne omkring afviklingen af de økonomiske restriktioner og genopbygningen af den danske økonomi blev omhandlet i en rapport fra det såkaldte »professorudvalg«. Under krigen havde finansministeren nedsat et ekspertudvalg fortrinsvis bestående af økonomiske professorer, som skulle analysere problemerne om pengeligehed og inflation. Udvalget fik dog også mulighed for »efter eget skøn at udarbejde særskilte eller samlede redegørelser«, som finansministeren derefter ville »tage under overvejelse«.

Den 1. maj 1945 afsluttede udvalget 1. del af en betænkning om økonomiske efterkrigsproblemer. 2. del af betænkningen blev afsluttet den 15. august 1945 og omhandlede de særlige problemer omkring »de ledige penge«.

Med udgangspunkt i nogle ret præcist formulerede økonomiske målsætninger diskuterer udvalget den nødvendige og mest hensigtsmæssige økonomiske politik.

Betænkningen indeholder indstillinger om beskæftigelsespolitikken umiddelbart efter krigens ophør, løn- og prispolitik, valutapolitik, rentepolitik og finanspolitik.

Professorudvalgets betænkning kan imidlertid ikke opfattes som en samlet operationel plan for genopbygningen af dansk økonomi. Alene den meget betydelige usikkerhed om de udenrigsøkonomiske vilkår gjorde det umuligt at fremkomme med mere detaljerede indstillinger. Udvalget tager derfor kun i mindre omfang stilling til den konkrete udformning af den økonomiske politik, og begrænser sig til mere generelle indstillinger om retningen og styrken af de forskellige former for økonomisk politik.

At udvalget ikke har kunnet eller villet opstille en mere operationel plan for genopbygningen af dansk økonomi, hænger imidlertid også sammen med ideologiske uoverensstemmelser omkring graden af central styring og kontrol (Finansministeriets udvalg af 30. januar 1943, 1945, p. 19):

For mange staar de friere Forhold . . . som et Middel til at opnaa højere Levefod for Samfundet i dets Helhed, mens andre mener, at dette bedre opnaas ved en mere planmæssigt ledet Økonomi.

Betænkningen fik imidlertid stor indflydelse på den økonomiske politik, som samlingsregeringen og den senere venstregering førte i de første år efter krigens afslutning.

Afviklingen af restriktionerne måtte afpasses efter mulighederne for en liberalisering af udenrigshandelen. Mulighederne for im- og eksport var således også afgørende for, i hvilket tempo det var muligt at genopbygge det nedslidte produktionsapparat. De ydre vilkår krævede derfor fortsat, at den økonomiske politik indeholdt et vist element af overordnet planlægning. Venstregeringen Knud Kristensen (1945-47) lod således udarbejde en kvantificeret plan for afviklingen af underskuddet på betalingsbalancen.

Men venstregeringen var formentlig mere optaget af en hurtig afvikling af restriktionerne end overvejelser om, hvordan der kunne skabes en mere planmæssig tilrettelæggelse af den økonomiske politik. Imidlertid forudsatte støtte fra den amerikanske Marshall-hjælp, at modtagerlandene udarbejdede langtidsplaner for den økonomiske udvikling baseret på en gradvis afvikling af restriktionerne. En sådan plan blev også udarbejdet for Danmark, men der foreligger ikke officielle oplysninger om, at planen er blevet anvendt som et led i tilrettelæggelsen af den almindelige økonomiske politik, bortset fra den lige omtalte betalingsbalanceplan.

At der i centraladministrationen foregik overvejelser om initiativer, der kunne sikre en mere planmæssig samordning af den økonomiske politik, fremgår imidlertid af en artikel af Erik Ib Schmidt, der omhandler det norske nationalbudget.

Foruden at redegøre for indholdet af det norske nationalbudget fremhæves en række mere principielle synspunkter (Schmidt, E. I., 1947, p. 153-154 og p. 156):

Det vilde imidlertid være en misforståelse at tro, at et nationalbudget alene har interesse for en regering, der er indstillet på at føre planøkonomisk politik. Et nationalbudget kan udformes på flere måder, nemlig dels som en prognose, dels som et program. . . .

Lægges nationalbudgettet til rette som et program, så er det klart, at det ophører at være et rent økonomisk-statistisk anliggende, det rykker ind på den politiske arena, bliver simpelthen regeringens økonomisk-politiske arbejdsprogram . . .

Udarbejdelsen af et nationalbudget for Danmark vilde uden tvivl give vor økonomiske administration den koordinering, som i ikke ringe grad har været savnet både under og efter krigen.

Da den socialdemokratiske regering Hans Hedtoft (1947-50) trådte til forstærkedes den makroøkonomiske planlægning. For første gang blev der etableret en politisk og administrativ enhed, med det sigte at styrke den overordnede planlægning; som begrundelse anførte regeringen (Danmarks Nationalbudget, 1948, p. 3):

Ved Udformningen af Landets økonomiske Politik, har Ministeriet og Rigsdagen ved flere Lejligheder savnet et fyldestgørende Overblik over den økonomiske Stilling. Der har endvidere for de Regeringsorganer, som har til Opgave at varetage den økonomiske Administration været Vanskeligheder forbundet med at gennemføre de fornødne økonomiske Forholdsregler efter en fælles Linie.

For at søge disse Ulemper afbødet besluttede Regeringen ved sin Tiltræden at overdrage *Minister V. Buhl* den Opgave at samordne Retningslinierne for den økonomiske Politik. Endvidere nedsattes et *Ministerudvalg for Økonomi og Forsyning* bestaaende af *Minister Buhl* som Formand, Statsministeren, Udenrigsministeren, Finansministeren, Handelsministeren, Landbrugsministeren samt Ministeren for Byggeri og Boligvæsen. I tilslutning hertil oprettedes *Det økonomiske Sekretariat*.

Som et videre Led i Bestræbelserne paa at tilvejebringe et samlet Overblik over hele Landets økonomiske Stilling og for at tilvejebringe et Grundlag for Tilrettelæggelse af Regeringens økonomiske Dispositioner, besluttedes det at udarbejde et *Nationalbudget* for Aaret 1948.

Leder af det nyoprettede organ for samordning af den økonomiske politik, Det økonomiske Sekretariat, blev daværende kontorchef Viggo Kampmann, mens Erik Ib Schmidt kom til at fungere som sekretær for det udvalg, der udarbejdede nationalbudgettet.

Inden offentliggørelse af det første nationalbudget talte Kampmann i Nationaløkonomisk Forening om »Nationalbudgettet og vore økonomiske problemer«.

Kampmann fremstiller nationalbudgettet som et teknisk hjælpemiddel ved tilrettelæggelsen af den økonomiske politik og beskriver udarbejdelsen af nationalbudgettet som en naturlig videreudvikling af nye metoder ved tilrettelæggelsen af den økonomiske politik (Kampmann, V., 1948, pp. 22-23):

Man ser ... at Lande som England, Holland og Norge er gaaet i Spidsen med Opstillingen af Nationalbudgetter, og ogsaa herhjemme blev man efterhaanden klar over, at Nationalbudgettet maatte tages i den økonomiske Politiks Tjeneste, hvis der skulde opnaas større Fasthed inden for denne. ...

Det blev den nu siddende Regerings Opgave at starte Arbejdet hermed, og siden dette Aars Begyndelse har man inden for Centraladministrationen arbejdet med Opstillingen af et Nationalbudget for 1948, som det er Tanken at gøre Rigsdagen bekendt med. Ved at offentliggøre Budgettet haaber man ogsaa at bidrage til, at der udbredes større Kendskab til Danmarks økonomiske Problemer.

Det nærmere indhold af nationalbudgettet som metode til mere planmæssig indretning af den økonomiske politik bliver ikke berørt af Kampmann i denne forbindelse. Det har heller ikke været muligt at finde andre officielle fremstillinger fra den tid, der mere udførligt beskriver intentionerne med det danske nationalbudget. Det nærmeste er et foredrag af Erik Ib Schmidt i Oslo i 1949, hvor det norske og danske nationalbudget sammenlignes ud fra administrative og statsretlige synspunkter.

I modsætning til forholdene i Norge foregik der ikke i Danmark en egentlig politisk behandling af budgettet (Schmidt, E. I., 1949 p. 218-219):

Rigsdagen modtog ... budgettet umiddelbart før, den tog på ferie d.v.s. efter at debatten på rigsdagen var afsluttet, og efter at samtlige vigtigere økonomiske love var færdigbehandlet. Skattepolitik, subsidiepolitik, pengepolitik, handelspolitik, prispolitik o.s.v. var altsammen behandlet før budgettets offentliggørelse, og der blev ikke lejlighed for Rigsdagen til at drøfte budgettet. ...

Det fremgår af det sagte, at det danske nationalbudget først og fremmest må opfattes som en regeringsudtalelse om den økonomiske politik. *Statsretligt set har det danske nationalbudget ingen betydning overhovedet.* Heraf fremgår også, at *embedsmændene* ikke umiddelbart kan være bundet af de eventuelle mål eller direktiver for den økonomiske politik, der udformes i budgettet. Derimod kan den enkelte minister føle sig bundet af budgettet i forhold til regeringen som helhed. En af budgettets hovedfunktioner er jo netop at samordne den økonomiske politik, og derfor er det af stor betydning, at de enkelte fagministre er bundet til at disponere inden for de rammer, der er fastlagt ud fra budgettets helhedsbedømmelse af mulighederne.

At der ikke har været en egentlig dansk debat om intentionerne med nationalbudgettet fremgår indirekte af en kommentar fra Kjeld Philip til nationalbudgettet for 1949.

Efter en ellers positiv omtale af nationalbudgettet slutter han med følgende bemærkninger (Philip, 1949 B, pp. 200-201):

I Norge har nationalbudgettet givet anledning til stor og bitter strid. Nogle har hævdet, at når det var fastlagt, skulle det være bindende for hele næringslivet. Hvad man egentlig har ment hermed, er ikke helt let at finde ud af. Ikke engang under norsk planøkonomi er man vel kommet så vidt, at *Profess* bestemmer sildens vandringer.

Modparten har selvsagt anset budgettet for det værste planøkonomiske djævelskab. Herhjemme er det unægtelig gået fredeligere til. Efter dansk skik har vi lempet os frem og opretholdt en behagelig og praktisk tågedannelse. Ingen ved i grunden, hvad vort budget er. Det ser ud som et budget, men er det i virkeligheden ikke et politisk program; men hvis? - embedsmandsudvalgets, koordinationsministerens eller det samlede ministeriums. Det er ikke underskrevet af nogen, heller ikke vedtaget af nogen kompetent forsamling.

Der nåede at fremkomme tre danske nationalbudgetter, 1948, 1949 og 1950. Med dannelsen af VK-regeringen Erik Eriksen-Ole Bjørn Kraft (1950-53) forsvandt nationalbudgetterne ligeså stille, som de var kommet, og de har ikke siden set dagens lys.

I de lande, vi normalt sammenligner os med, blev arbejdet med nationalbudgetterne videreført. Efterkrigstidens stærke regulering og forsøg på central planlægning af store dele af det økonomiske liv blev gradvist forladt, men nationalbudgetterne eller tilsvarende makroøkonomiske vurderinger blev videreudviklet og anvendt som ramme for tilrettelæggelsen af den økonomiske politik. Herved tilstræbtes en planlægning og koordinering af den økonomiske politik, som i nyere sprogbrug er blevet kaldt makroøkonomisk planlægning.

Det kan på ovenstående baggrund være interessant at se lidt nærmere på, hvorfor dette arbejde blev standset i Danmark, og hvorfor det først er søgt genoptaget i de seneste år.

4. Årsager til at arbejdet med nationalbudgetterne ophørte

Det forhold, at det danske nationalbudgetarbejde ophørte med dannelsen af VK-regeringen i 1950, kan umiddelbart pege på mere ideologiske årsager som forklaring på ophøret.

Selv om den foregående socialdemokratiske regering ikke lancerede nationalbudgettet som et led i opbygningen af en egentlig planøkonomi, er der visse holdpunkter for, at de borgerlige partier kan have opfattet nationalbudgettet som et skridt i planøkonomisk retning.

Arbejderpartiet i Norge opbyggede i disse år en makroøkonomisk planlægning, som mere klart tog sigte på at lade den centrale myndigheds beslutninger erstatte markedskræfterne.

Herhjemme var der også socialistiske økonomer og politikere, som beskæftigede sig ret indgående med mulighederne for at ændre samfundsstrukturen i planøkonomisk retning. Her skal blot nævnes det socialdemokratiske programskrift, *Fremtidens Danmark* fra 1945 og Erik Ib Schmidts bog fra 1946, *Fra kapitalistisk til socialistisk økonomi*. Af lidt senere arbejder kan nævnes Jørgen Paldams bog fra

1952, *Planlægning og velfærd*, samt den af J. O. Krag redigerede bog fra 1954, *Tidshverv og samfundsorden*.

Under VK-regeringen blev nationalbudgetterne erstattet af økonomiske årsoversigter af den karakter, som fortsat udarbejdes i Det Økonomiske Sekretariat. Det vil sige økonomiske prognoser såvidt muligt baseret på uændret økonomisk politik. I de første mange år var prognoserne overvejende af verbal karakter, og der blev som nu lagt vægt på at fremhæve den manglende balance i den økonomiske udvikling, og påpege nødvendigheden af ændringer i den økonomiske politik. Men et arbejdsprogram for regeringens økonomiske politik er der slet ikke tale om.

Kort efter VK-regeringens tiltrædelse holdt finansminister Thorkil Kristensen et foredrag i Nationaløkonomisk Forening om »Danmarks Økonomi-politiske situation«. Thorkil Kristensen kom ikke direkte ind på årsagerne til, at arbejdet med nationalbudgetter var standset, men gav en række forklaringer på, at det ikke var muligt at lave en egentlig plan for den økonomiske politik.

Det danske samfund er meget følsomt, og følsomheden er af dobbelt art. På grund af den store landbrugsproduktion er Danmark meget afhængig af klimatiske forandringer og derudover er Danmark ret afhængig af det internationale økonomiske klima.

Denne følsomhed medfører en usikkerhed, som gør det (Kristensen, T., 1951, p. 31):

... såre vanskeligt at lægge en egentlig plan for Danmarks politik, for man kan nok bestemme, at vi vil gøre sådan og sådan, men det er jo kun rationelt at handle på en bestemt måde, hvis de ydre forhold er af en bestemt art. Hvis de ydre forhold arter sig anderledes vil det være rationelt at handle på en anden måde, og derfor er det ikke muligt at sige lang tid fremover, hvad der er det rigtige. ... (Vi er) på vigtige områder desværre nødt til at handle på kort sigt, hvor vi gerne ville handle på langt, og sommetider træffe en beslutning og så få måneder efter træffe en anden, som ændrer den i den ene eller den anden retning. Der er kun een beslutning, man efter min mening med fasthed kan tage herhjemme, og det er den, at vi vil blive ved med indgrebene, også de ubehagelige indgreb, indtil vi har fået herredømme over tingene, indtil vi kan sige: nu er der fast bund under fødderne, nu er vi så meget oven på, som vi skal være. Jeg tror, det varer længe. Jeg tror, vi må regne med, at en stærk økonomisk politik, stram finanspolitik o.s.v. vil være nødvendig i flere år, fordi vanskelighederne er så store.

Foruden usikkerheden begrundet i udefra kommende ændringer fremhæver Thorkil Kristensen en anden usikkerhed, som gør det vanskeligt at planlægge den økonomiske politik (Kristensen, T., 1951, p. 39):

Den økonomiske videnskab har jo bl.a. den svaghed, at den svigter over for de kvantitative vurderinger. ... Vi kommer altså her til en usikkerhed ved siden af den,

der følger af de udenlandske politiske begivenheders uberegnelighed, nemlig den, at intet menneske er i stand til at give noget mål for, hvor stærkt og hvor hurtigt de forskellige foranstaltninger vil virke. Navnlig gælder det jo, når der er mange faktorer i virksomhed på samme tid, at det er umuligt at beregne det samlede resultat af dem allesammen. Derfor vil jeg gerne have lov til at sige – og sige det så stærkt, som jeg kan –, at det spørgsmål, som mange mennesker stiller: hvor hårdt er det nødvendigt at gribe ind for at komme igennem, hvor meget skal vi gøre, for at man kan sige, at nu er det tilstrækkeligt – det spørgsmål kan ikke besvares.

Thorkil Kristensens synspunkter giver ikke holdepunkt for at det skulle være en sammenkædning af nationalbudgetter og planøkonomi, der fik regeringen til at opgive nationalbudgetterne. Derimod giver han en faglig økonomisk vurdering af det umulige i at opstille en plan for den økonomiske politik.

Thorkild Kristensen understreger meget stærkt, at den hidtil førte politik har været utilstrækkelig og kommer med sin egen tilføjelse til det gamle ord om, at politik er det muliges kunst, men »god politik må gå ud på at gøre visse ting mulige, som ikke er mulige i dag«.

Denne tilføjelse er en udmærket beskrivelse af hovedsigtet med nationalbudgetterne, som det f.eks. er fremhævet af Lundberg (1948, p. 223) men det må tilføjes, at i begyndelsen af 1950'erne var nationalbudgetarbejdet et redskab, som kun blev anvendt af socialdemokratisk ledede regeringer.

Det kan have selvstændig interesse at undersøge, i hvilket omfang de danske universitetsøkonomer udviste forskningsmæssig interesse for problemerne om tilrettelæggelsen af den økonomiske politik. Der findes imidlertid ingen samlet fremstilling af omfanget af den danske forskning i makroøkonomisk planlægning eller den økonomiske politiks teori, som vist dengang var den gængse betegnelse.

Udarbejdelse af en sådan analyse vil være ganske tidkrævende og falder helt uden for denne fremstillings rammer. I et forsøg på at give et bud på en besvarelse af spørgsmålet er der imidlertid foretaget en gennemgang af artiklerne i *Nationaløkonomisk Tidsskrift* i perioden 1938 til 1960, med det formål at finde artikler, som afdækker en selvstændig dansk forskning i makroøkonomisk planlægning. Det må straks understreges, at den valgte metode er stærkt angribelig. Der er ingen som helst sikkerhed for, at alle forskningsbidrag eller blot et repræsentativt udvalg finder vej til *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, snarere ved vi, at dette ikke er tilfældet. Når gennemgangen alligevel kan have en vis interesse, skyldes det resultatet. Der er nemlig ikke fundet en eneste artikel, som tyder på en selvstændig dansk forskning i den økonomiske politiks teori.

Danmark havde i midten af 40'erne en nationalregnskabsstatistik som sammenlignet med de fleste andre lande var af høj kvalitet. Arbejdet blev udført i Det statistiske Departement og blev i begyndelsen forestået af Viggo Kampmann (Kamp-

mann, V., 1942). Senere blev arbejdet ledet af Kjeld Bjerke, som i tilknytning til nationalregnskabsstatistikken også interesserede sig for nationalbudgetterne. I Bjerke (1948) er der således en glimrende fremstilling af nationalbudget-metoden på grundlag af norske og svenske arbejder. Bjerkes artikler (1948 og 1952) vidner om et godt kendskab til udviklingen i både Norge og Sverige, men Bjerkes hovedinteresse og selvstændige forskning lå inden for nationalregnskabet, mens interessen for nationalbudgetterne mere har karakter af en påpegning af regnskabets anvendelsesmuligheder ved tilrettelæggelsen af den økonomiske politik.

Et vigtigt redskab ved udarbejdelsen af nationalbudgetter var de makroøkonomiske modeller, hvor Tinbergen, Frisch og Klein stod for pionerarbejdet. En artikel af P. Nørregaard Rasmussen fra 1952 vidner om en nærmest brændende interesse, men også en kritisk vurdering af de allernyeste landvindinger i økonometriens verden (Nørregaard Rasmussen, P., 1952). I løbet af 1954 vidner tre artikler af Nørregaard Rasmussen (1954, A, B, C) om et ganske betydeligt teoretisk arbejde med input-output tabeller og modeller. Det tilkommer en input-output ekspert at bedømme det egentlige teoretiske indhold af Nørregaard Rasmussens arbejde, men arbejdet efterlader indtryk af en betydelig selvstændig forskning også efter international målestok. Også Nørregaard Rasmussen kommer ind på nationalregnskabets og input-output modellernes anvendelsesmuligheder, herunder nationalbudgetterne, men som hos Bjerke er det en påpegning af anvendelsesmuligheder snarere end forskning i den økonomiske politik teori. Og Nørregaard Rasmussen påpeger især modellernes anvendelse inden for den økonomiske forskning og som forudsigelsesredskab fremfor deres anvendelse som planlægnings- eller decisionsmodeller.

Blandt de dengang noget yngre universitetsøkonomer er fundet to artikler, som vidner om interesse for makroøkonomisk planlægning. J. Vibe Pedersen (1953) behandler den franske Monnet-plan fra 1947. Artiklen giver en kritisk vurdering af det franske forsøg på planøkonomi og påpeger risikoen for velfærdstab.

Sven Danø giver med udgangspunkt i Tinbergens netop udkomne bog, *On the Theory of Economic Policy*, en kort, men glimrende oversigt over the state of art inden for den økonomiske politik teori. Danø har en bidende, men dog optimistisk bemærkning om nationalbudgetter (Danø, S., 1954, p. 65):

... medens man andre steder slås om, hvorvidt det går an at opstille et nationalbudget, der ved bogholderimæssig avstemning sikrer mod åbenbare selvmodsigelser i det almindelig gæsteri, bruger hollænderne fuldstændige decisionsmodeller ved planlægningen af den økonomiske politik. Der kan ikke være tvivl om, at der kommer til at ske noget på dette område i det kommende år, ikke mindst efter at Tinbergen har givet bolden op med dette originale pionerarbejde.

Det kan måske forekomme kritisabelt, at Zeuthens arbejder sættes uden for det, der her betegnes makroøkonomisk planlægning. Årsagen er ikke, at Zeuthens hovedværk, *Economic Theory and Method*, ikke har fundet vej til *Nationaløkonomisk Tidsskrift*. I Danø, S., E. Olsen, A. Ølgaard, P. Nørregaard Rasmussen, E. Johnsen og N. Nørregaard (1958) findes en udførlig anmeldelse og diskussion af bogen efter den engelske, reviderede udgave i 1955. På dette grundlag synes der ikke at være tale om en egentlig interesse og forskning i den økonomiske politik teori, men naturligvis om en imponerende indsats inden for økonomisk teori.

I 1957 holder Zeuthen et foredrag i Nationaløkonomisk Forening om »Produktion og fordeling - på arbejdsmarkedet og i den økonomiske politik«. I indledningen til foredraget siger Zeuthen (Zeuthen, F., 1957, p. 262):

Foredragets lidt vage og omfattende titel antyder, at det ikke er hensigten at give en løsning for de aktuelle arbejdsforhandlinger eller m.h.t. regeringens samordningspolitik. På den anden side skal vi have lov også at tale om disse aktuelle spørgsmål i Nationaløkonomisk Forening og lov at henkaste ideer om spørgsmål, som i virkeligheden kræver en omfattende undersøgelse. Løsningen, den rette blanding af ingredienserne, er en kunst, som de magthavende selv må udføre og tage ansvaret for.

Håndfast fortolket giver Zeuthen nærmest udtryk for, at det falder uden for økonomers arbejdsområde at beskæftige sig med metoder til udformning af en bestemt økonomisk politik. Dette er imidlertid næppe tilfældet.

I afslutningen - efter en elegant redegørelse for problemer og muligheder i den økonomiske politik - kommer Zeuthen tilbage til behovet for en mere planmæssig økonomisk politik (Zeuthen, F., 1957, p. 271):

Det er positive forslag til forbedringer af statsstyret, som tiltrænges. Organisationsspørgsmålene må tages op ikke blot med hensyn til papirformater og anden kontorteknik. Rationalisering må også her begynde i toppen, hos dem, der leder, laver planerne, varetager tilpasningen til de skiftende samfundsforhold og prøver resultaterne af de gennemførte regler. Økonomerne skulle have særlige betingelser for her at være med, ikke alene, men sammen med andre, som har interesse og forudsætninger for stadig at tilpasse statsstyrelsen bedst muligt til de skiftende betingelser - i overensstemmelse med den øverste statsmagts målsætning. Det sidste var *et lille, kært sidespring*, men jeg tror, det har forbindelse med foredragets lidt langstrakte emne: det komplicerede arbejde: at bistå statsmagten og andre med udredning af de produktions- og fordelingsmæssige sammenhænge og i forbindelse hermed afvejning af fællesinteresser og særinteresser. (Min fremhævning).

Igen finder vi interessen for en bedre koordination af den økonomiske politik, men det ordvalg Zeuthen anvender, tyder næppe på, at den økonomiske politik teori falder inden for Zeuthens forskningsområde.

En tilsvarende vurdering må gives af en anden af de store danske økonomer, Jørgen Pedersen. Det er velkendt, at Jørgen Pedersen har ydet væsentlige bidrag til den moderne finansteoris udvikling, og at Jørgen Pedersen besad engageret og stor interesse for aktuelle økonomiske problemer. Jørgen Pedersen har også en række

inspirerende og veloplagte artikler om den aktuelle økonomiske og politiske situation. Jørgen Pedersen er stærkt kritisk over for den førte økonomiske politik, men ingen steder påpeger Jørgen Pedersen, at vanskelighederne kan hænge sammen med de metoder, der anvendes ved tilrettelæggelsen af den økonomiske politik, eller at der er behov for bedre metoder.

Umiddelbart kunne anføres en tilsvarende vurdering af Jørgen Geltings arbejder. Ligesom Jørgen Pedersen har Gelting bidraget med selvstændige forskningsbidrag om finansprocessen, jfr. hans bog, *Finansprocessen i det økonomiske kredsløb* fra 1948.

Flere af Geltings artikler i *Nationaløkonomisk Tidsskrift* vidner også om et betydeligt arbejde med empirisk verification af centrale økonomiske sammenhænge, og disse sammenhænges betydning for den økonomiske politik. Men egentlige bidrag om den økonomiske politiks teori er der ikke tale om. Imidlertid fremgår det af det første nationalbudget (*Danmarks Nationalbudget*, 1948, p. 6), at Gelting virkede som særlig sagkyndig ved udarbejdelsen af nationalbudgetterne, hvilket kunne give anledning til igen at understrege den betydelige begrænsning, der ligger i at indskrænke undersøgelsen til artikler i *Nationaløkonomisk Tidsskrift*.

Den udførte gennemgang af de udvalgte artikler fra *Nationaløkonomisk Tidsskrift* i perioden 1938 til 1960 peger unægtelig i retning af en meget svag forskningsmæssig interesse for makroøkonomisk planlægning.

I den fremstilling, der her er givet, kommer den manglende forskningsindsats til at stå som en af forklaringerne på den svage eller nærmest manglende makroøkonomiske planlægning i Danmark efter 1950. Selv om den manglende forskning formentlig også har haft betydning for uddannelsen af universitetsøkonomerne og dermed for centraladministrationens embedsmænd, skal man nok passe på med ikke at overdrive betydningen.

Dels er det begrænset, i hvilket omfang den økonomiske forskning kan påvirke de øvrige samfundsmæssige kræfter, der er bestemmende for tilrettelæggelsen af den økonomiske politik. Endvidere er det vigtigt at fremhæve, at den økonomiske forskning, ikke er fritsvævende og dermed uafhængig af den samfundsmæssige udvikling. Tværtimod er der tale om en vekselvirkning, således af en svag politisk interesse for en mere planmæssig tilrettelæggelse af den økonomiske politik også vil vise sig i manglende forskningsindsats.

I den forbindelse kan der være grund til at nævne, at en række udenlandske forskere holdt foredrag i Nationaløkonomisk Forening og/eller havde artikler i *Nationaløkonomisk Tidsskrift* om metoder og muligheder for en bedre planlagt økonomisk politik, jfr. Tinbergen (1947), Lundberg (1948) og Frisch (1957).

5. Sammenfatning og nogle bemærkninger om samordningen af den økonomiske politik i 50'erne og 60'erne

Som en af årsagerne til at det spirende makroøkonomiske planlægningsarbejde i de første efterkrigsår ophørte i begyndelsen af 50'erne, er nævnt de ideologiske forskelle mellem de liberalistisk orienterede borgerlige partier og det mere planøkonomisk orienterede socialdemokrati. Og at de borgerlige partier så nationalbudgetarbejdet og den makroøkonomiske planlægning som led i en ændring af samfundsstrukturen i planøkonomisk retning. At de borgerlige partier ikke kom til at erfare, at makroøkonomisk planlægning er et middel til at styre udviklingen i en bestemt retning, og ikke nødvendigvis i en planøkonomisk, kan hænge sammen med en svag dansk forskningsindsats på dette område.

Den manglende forskningsindsats inden for den makroøkonomiske planlægning fortsatte tilsyneladende igennem hele 1950'erne, men kan næppe anføres som den eneste eller væsentligste årsag til manglende planlægningsinitiativer i denne periode, sammenlignet med tilsvarende bestræbelser i eksempelvis Norge og Sverige.

Der kan derfor være behov for at fremdrage yderligere forklaringer.

Det falder lige for at pege på forskelle i den økonomiske struktur. Norges og Sveriges muligheder for at udnytte vandkraften skabte et naturligt behov for øget offentlig planlægning. Den rigere forekomst af andre naturressourcer skabte ligeledes en økonomisk struktur, som krævede mere offentlig planlægning, og endvidere kan nævnes det større behov for udvikling af infrastrukturen.

Udover forskelle i økonomisk struktur kan nævnes forskelle i den politiske struktur. Norge og Sverige havde stærke arbejderpartier, som havde regeringsmagten alene, til 1965 i Norge og helt op til 1976 i Sverige, mens Danmark nok havde socialdemokratisk-ledede regeringer fra 1953 til 1968, men partiet havde ikke flertal.

Denne forskel i politisk struktur er imidlertid ikke nødvendigvis en forklaring på manglende makroøkonomisk planlægning, hvad udviklingen i Holland kunne illustrere.

Koalitionsregeringer og mindretalsregeringer kan have vanskeligere ved at samordne den økonomiske politik, hvilket netop skulle forøge behovet for makroøkonomisk planlægning. At Danmark allerede fra begyndelsen af 1950'erne havde problemer med at samordne den økonomiske politik, understreges af Folketingets nedsættelse af et såkaldt samordningsudvalg.

Udvalget blev nedsat i 1955 på initiativ af Det radikale Venstre, og skulle undersøge samarbejdsproblemerne i Danmarks økonomiske politik. Udvalgets betænkning forelå i 1956. (Finansministeriet, 1956).

I bilag til rapporten gennemgås samarbejdsorganerne i dansk økonomisk politik

og koordinationsorganer i den økonomiske politik i Norge og Sverige. Det fremgår klart af denne gennemgang, at der er betydelige forskelle i fremgangsmåden ved tilrettelæggelsen af den økonomiske politik i de tre lande, og at regeringen i Danmark har en både mindre og også mindre planlægningsorienteret administration til sin rådighed ved tilrettelæggelsen og gennemførelsen af den overordnede økonomiske politik.

Selv om det makroøkonomiske planlægningsarbejde i Norge og Sverige netop tager sigte på af afhjælpe de årsager til manglende samordning, som udvalget selv fremhæver, stilles der ikke forslag om styrkelse af den centrale myndigheds muligheder for at forbedre den økonomiske styring. Muligheden heraf diskuteres slet ikke. Tværtimod tager udvalgets forslag sigte på at oprette nye institutioner, som skulle være uafhængige af regeringsmagten.

Det forhold, at samordningsudvalget blev oprettet på initiativ af Det radikale Venstre, og at udvalget slet ikke kommer ind på mulighederne for at genoplive arbejdet med nationalbudgetterne, eller på anden måde styrke de makroøkonomiske planlægningsbestræbelser, kunne tyde på, at der *fortsat* bestod en mere ideologisk bestemt forskel mellem socialdemokratiet og de borgerlige partier. Og at de borgerlige støttepartier er bange for at styrke den makroøkonomiske planlægning, fordi de ser en risiko i at give den socialdemokratiske regering et værktøj i hænde, som den kunne udnytte i en for dirigistisk retning.

I 1962 fremlagde den radikale økonomiminister Kjeld Philip, der havde været medlem af samordningsudvalget, forslag til »Lov om økonomisk samordning«. Forslaget var baseret på udvalgets arbejde, men fremstod i en noget ændret skikkelse, nemlig som det vi i dag kender som Det økonomiske Råd.

Rådet har aldrig fået nogen direkte indflydelse på samordningen af den økonomiske politik, hvilket hænger sammen med den grundlæggende modsætning mellem den demokratiske styreform og erhvervs- og arbejdsmarkedsorganisationers muligheder for indflydelse. Der findes både her i landet og fra andre lande flere eksempler på korporative organer, hvor staten og erhvervs- og arbejdsmarkedsorganisationerne træffer beslutninger om den økonomiske politik. Uden i øvrigt at tage stilling til hele denne komplicerede problemstilling skal det fremhæves, at en konstruktion, hvor uafhængige videnskabsmænd er tiltænkt en rolle som formidlere i den politiske kamp, er overordentlig speciel og næppe kendes andre steder.

Den mangeårige formand for Det økonomiske Råd, Anders Ølgaard, har udtrykt det således (Ølgaard, A., 1977, p. 144):

Men hele ideen om, at man, selv om møderne i Det økonomiske Råd er fortrolige, ville kunne komme ind i »økonomisk-politiske realitetsdrøftelser«, har nu også altid forekommet mig helt urealistisk, sådan som institutionen blev udformet. I så fald ville man jo i hvert fald bevæge sig ind på de politiske beslutningers område, og hermed ville bl.a. formandskabet få en politisk funktion, som ikke ville være forenelig med dets uafhængige karakter, og som formentlig før eller senere ville blive helt uholdbar.

Bortset fra initiativet med oprettelsen af Det økonomiske Råd er der ikke noget, der tyder på, at der er gjort forsøg på at ændre fremgangsmåden eller de institutionelle og administrative rammer for tilrettelæggelsen af den overordnede økonomiske politik. Ved indgangen til 1970'erne er rammerne og metoderne i udformningen og gennemførelsen af den økonomiske politik stort set de samme som i begyndelsen af 1950'erne.

6. Makroøkonomiske planlægningsbestræbelser i anden halvdel af 70'erne

Mens 1970'erne i øvrigt er kendetegnet ved en betydelig ændring af forvaltningen i planorienteret retning, har dette i langt mindre omfang berørt den del af forvaltningen, der er beskæftiget med udformningen af den overordnede økonomiske politik. Dette kan naturligvis hænge sammen med universitetsøkonomernes manglende forskningsinteresse for dette felt, men det virker næppe som en troværdig hovedforklaring.

Derimod fik den empiriske forskning, et helt pænt omfang i løbet af 70'erne. Allerede i midten af 60'erne havde en kreds af universitetsøkonomer, med Ellen Andersen i spidsen, begyndt opbygningen af en makroøkonometrisk model for Danmark. Fra begyndelsen af 70'erne blev Danmarks Statistik inddraget i projektet. Danmarks Statistik bistod med testproceduren og overtog det tidskrævende arbejde med at vedligeholde modellen. Den første samlede fremstilling af arbejdet forelå i midten af 70'erne med Ellen Andersens bog, *En model for Danmark* (Andersen, E., 1975). Nogenlunde samtidig forelå en testet og operationel udgave af den model, der i mellemtiden var døbt ADAM, Annual Danish Aggregated Model.

Det økonomiske Råds Sekretariat påbegyndte ligeledes i begyndelsen af 70'erne opbygningen af makroøkonometriske modeller. Den første model, SMEC, Simulation Model of Economic Council, forelå i 1973 (Hansen, J. og Paldam, M. 1973). Samme år blev en mindre, men mere operationel model anvendt for første gang i formandskabets rapporter (Det økonomiske Råd, 1973) og (Rosted J., A. Schauermann og C. Sørensen, 1974).

Både universiteterne, Nationalbanken, Danmarks Statistik og Det økonomiske Råds Sekretariat har intensiviteret det empiriske arbejde i anden halvdel af 70'erne,

og i dag er der næppe nogen grund til at tro, at Danmark på modelbygningsfronten er dårligere rustet end de fleste andre lande.

Bygningen af de makroøkonometriske modeller er imidlertid ikke den eneste og næppe heller hovedforklaringen på den stigende *anvendelse* af kvantitative vurderinger ved tilrettelæggelsen af den økonomiske politik, selv om modellerne naturligvis er en vigtig forudsætning.

Selve den økonomiske udvikling op igennem 70erne forøgede behovet for en mere planmæssig tilrettelæggelse af den økonomiske politik og udbygningen af modelapparatet må ses som en vekselvirkning mellem planlægningsbehov og forskningsmæssig indsats.

Den stærke underliggende vækst i de offentlige udgifter har øget behovet for nye styringsinstrumenter og nødvendiggjort en bedre indpasning af hele den offentlige sektor i den samfundsøkonomiske udvikling.

Den ukontrollerede vækst i den offentlige sektor må ses som en følge af den samlede økonomiske udvikling, og udgangspunktet for den forøgede planlægning bliver således en passiv nødvendighed, snarere end et politisk skabt krav om at styre samfundsudviklingen i en bestemt retning.

Denne udvikling må ses som en af hovedårsagerne til, at der ikke længere kan spores ideologiske forskelle i holdningen til nødvendigheden af forøget planlægning, men der er naturligvis fortsat grundlæggende forskelle i målsætninger og i valget af instrumenter i planlægningen.

Perspektivplanredegørelserne (PP 1, 1971) og (PP 2, 1973) blev starten på den nye offentlige planlægning. Redegørelserne er analyser af samfundsudviklingen, først og fremmest af den offentlige sektor, under alternative forudsætninger. Redegørelserne tog ikke sigte på at udgøre et operationelt planlægningsinstrument, men sigtede i første række på at påvise behovet for yderligere planlægningsbestræbelser. Den naturlige opfølgning af PP 1 og PP 2 var derfor nedsættelse af en ekspertgruppe, der »skal redegøre for og kan stille forslag om den administrative tilrettelæggelse af den sammenfattende planlægning for statens vedkommende«. (Finansministeriet, 1975, p. 5).

Udvalget stillede en række forslag til ændringer af administrationen i mere planorienteret retning. Flere af forslagene er gennemført og skal ikke diskuteres her. Derimod skal det understreges, at udvalget ikke stillede forslag, der direkte vedrørte administrationen af den generelle økonomiske politik. Udvalget foreslog et center for den overordnede samlede planlægning, men problemerne om tilrettelæggelsen af den økonomiske politik og koordineringen mellem den økonomiske politik og den øvrige planlægning blev ikke gjort til genstand for en egentlig behandling, idet det blot blev konstateret (Finansministeriet, 1975, p. 70):

For så vidt *konjunkturpolitikken* og den *generelle økonomiske politik* i øvrigt angår, er der 2 oplagte begrænsninger i mulighederne for den langsigtede planlægning: den ene er afhængigheden af de stadigt skiftende - og ofte vanskeligt forudseelige - konjunkturer i udlandet, den anden er disse opgavers centrale politiske placering sammenholdt med den politiske interesse i at bevare en vidtgående bevægelsesfrihed. Heroverfor står dog en stigende interesse for vurderinger af en økonomiske udvikling 4-5 år frem og udarbejdelsen af såkaldte medium-term-planer for hele samfundsøkonomien, som ikke mindst har betydning for erhvervenes planlægning og for den kommunale planlægning.

I de følgende års arbejde med at udforme de nye rammer for planlægningen af de offentlige udgifter har det været nødvendigt med mere ad-hoc prægede løsninger på koordinationen mellem udgiftsplanlægningen og den generelle økonomiske politik. Men også her har udefra kommende påvirkninger ført til forøgede planlægningsbestræbelser.

Da betænkning nr. 743 i 1975 talte om medium-term-planer for hele samfundsøkonomien, var det med speciel henvisning til erhvervenes og kommunernes planlægning. Olieprisomvæltningen forøgede imidlertid de samfundsøkonomiske balanceproblemer i et omfang, der gjorde det nødvendigt at inddrage en væsentlig længere tidshorizont ved tilrettelæggelsen af den økonomiske politik.

Samtidig skabte energiprisstigningerne et stærkt forøget investeringsbehov. Den nødvendige prioritering og samordning var udgangspunktet for udarbejdelsen af redegørelsen om *De offentlige investeringer 1978-90* (Finansministeriet, 1977).

Redegørelsen indeholder et forsøg på at koordinere det offentlige investeringspolitik med den generelle økonomiske politik. Men mens redegørelsen fik betydning for det offentlige investeringspolitik kan det næppe hævdes, at koordinationsbestræbelserne fik nævneværdig indflydelse på tilrettelæggelsen af den faktiske økonomiske politik. Derimod kan redegørelsen ses som inspiration for de koordineringsbestræbelser, der er videreført i forbindelse med udbygningen af udgiftsplanlægningen.

I de årlige budgetredegørelser, foreløbig foreligger der to, 1979 og 1980, gives der en orientering og et oplæg til styringen af de samlede offentlige udgifter (Finansministeriet, 1979 A og 1980 A). Som en nødvendig baggrund for at tage stilling til udviklingstendenserne for den offentlige sektor udarbejdes 3-4 årlige vurderinger af den samlede økonomiske udvikling.

En tilsvarende samfundsøkonomisk vurdering er indeholdt i den finansredegørelse, der ledsager genfremsættelsen af finanslovsforslaget ved folketingets åbning (Finansministeriet, 1979 B og Finansministeriet 1980 B).

Betragtes udviklingen fra investeringsredegørelsen i 1977 til finansredegørelsen i

1980, hvor intentionerne med regeringens flerårige handlingsprogram forklares og diskuteres, er der en tydelig tendens til at langsigtede og systematiske vurderinger af de økonomiske muligheder har fået voksende betydning.

Der skal afslutningsvis fremføres det postulat, at den form for makroøkonomisk planlægning, der i disse år søges gennemført i Danmark, på en lang række områder svarer til det arbejde, der blev sat i gang med nationalbudgetterne i slutningen af 1940'erne. Men vilkårene er anderledes i dag. De ideologiske modsætninger omkring den makroøkonomiske planlægning er forsvundet, og det økonomiske og statistiske grundlag er – omend fortsat mangelfuldt – så dog væsentligt bedre end i 1950'erne. På den anden side kan der fremdrages det fællestræk mellem genopbygningsperioden efter krigen og den nuværende situation, at de ydre vilkår for dansk økonomi er så dårlige, at der stilles større krav til planlægning og koordinering af den økonomiske politik end i 50'erne og 60'erne.

Litteratur

- Andersen, E. 1975. *En model for Danmark*. København.
- Bjerke, K. 1948. Nationalindkomst, nationalregnskab og nationalbudget. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 227-239.
- Bjerke, K. 1952. Nationalregnskabet og dets anvendelse. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 248-253.
- Boserup, E. 1947. Dansk importregulering gennem 15 år. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 37.
- Danmarks Nationalbudget for Aaret 1948. København.
- Danø, S. 1954. Den økonomiske politik teori. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 61-65.
- Danø, S., E. Johnsen, N. Nørregaard, E. Olsen, P. Nørregaard Rasmussen og A. Ølgaard. 1958. Omkring Zeuthens »Economic Theory and Method«. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 205-224.
- Finansministeriet, 1956. *Samordningsproblemer i Danmarks økonomiske politik*. Betænkning nr. 154, København.
- Finansministeriet, 1975. *Planlægning i centraladministrationen*. Betænkning nr. 743, København.
- Finansministeriet. 1977. *De offentlige investeringer 1978-90*. Planredegørelse nr. 1. København.
- Finansministeriet, 1979 A. *Budgetredegørelse 1979*. København.
- Finansministeriet, 1979 B. *Finansredegørelse Oktober 1979*. København.
- Finansministeriet, 1980 A. *Budgetredegørelse 1980*. København.
- Finansministeriet, 1980 B. *Finansredegørelse Oktober 1980*. København.
- Finansministeriets udvalg af 30. januar 1943, 1945. *Økonomiske Efterkrigsproblemer*. Universitets-Bogtrykkeri.
- Frisch, R. 1957. Om målsettingsformuleringen ved nasjonal planlegging. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 125-130.

1980, hvor intentionerne med regeringens flerårige handlingsprogram forklares og diskuteres, er der en tydelig tendens til at langsigtede og systematiske vurderinger af de økonomiske muligheder har fået voksende betydning.

Der skal afslutningsvis fremføres det postulat, at den form for makroøkonomisk planlægning, der i disse år søges gennemført i Danmark, på en lang række områder svarer til det arbejde, der blev sat i gang med nationalbudgetterne i slutningen af 1940'erne. Men vilkårene er anderledes i dag. De ideologiske modsætninger omkring den makroøkonomiske planlægning er forsvundet, og det økonomiske og statistiske grundlag er – omend fortsat mangelfuldt – så dog væsentligt bedre end i 1950'erne. På den anden side kan der fremdrages det fællestræk mellem genopbygningsperioden efter krigen og den nuværende situation, at de ydre vilkår for dansk økonomi er så dårlige, at der stilles større krav til planlægning og koordinering af den økonomiske politik end i 50'erne og 60'erne.

Litteratur

- Andersen, E. 1975. *En model for Danmark*. København.
- Bjerke, K. 1948. Nationalindkomst, nationalregnskab og nationalbudget. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 227-239.
- Bjerke, K. 1952. Nationalregnskabet og dets anvendelse. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 248-253.
- Boserup, E. 1947. Dansk importregulering gennem 15 år. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 37.
- Danmarks Nationalbudget for Aaret 1948. København.
- Danø, S. 1954. Den økonomiske politik teori. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 61-65.
- Danø, S., E. Johnsen, N. Nørregaard, E. Olsen, P. Nørregaard Rasmussen og A. Ølgaard. 1958. Omkring Zeuthens »Economic Theory and Method«. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 205-224.
- Finansministeriet, 1956. *Samordningsproblemer i Danmarks økonomiske politik*. Betænkning nr. 154, København.
- Finansministeriet, 1975. *Planlægning i centraladministrationen*. Betænkning nr. 743, København.
- Finansministeriet. 1977. *De offentlige investeringer 1978-90*. Planredegørelse nr. 1. København.
- Finansministeriet, 1979 A. *Budgetredegørelse 1979*. København.
- Finansministeriet, 1979 B. *Finansredegørelse Oktober 1979*. København.
- Finansministeriet, 1980 A. *Budgetredegørelse 1980*. København.
- Finansministeriet, 1980 B. *Finansredegørelse Oktober 1980*. København.
- Finansministeriets udvalg af 30. januar 1943, 1945. *Økonomiske Efterkrigsproblemer*. Universitets-Bogtrykkeri.
- Frisch, R. 1957. Om målsettingsformuleringen ved nasjonal planlegging. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 125-130.

- Handelsministeriet. 1949. *Betænkning afgivet af den af handelsministeriet under 14. januar 1949 nedsatte kommission angående vareforsyningsloven og prisloven*. København.
- Hansen, J. og M. Paldam. 1973. *SMEC. En kvartalsmodel af den danske økonomi*. Københavns Universitets Økonomiske Institut og Det økonomiske Råds Sekretariat. København.
- Jakobsen, S. 1980. De økonomiske problemer og de politiske beslutninger. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 308-321.
- Jørgensen, E. 1980. De senere års planlægningsinitiativer i Danmark. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 332-329.
- Kampmann, V. 1942. Danmarks Nationalindkomst i Trediveerne. *Nationaløkonomisk tidsskrift*, pp. 367-384.
- Kampmann, V. 1948. Nationalbudgettet og vore økonomiske problemer. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 21-36.
- Kristensen, T. 1951. Danmarks økonomisk-politiske situation. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 21-41.
- Lundberg, E. 1948. Samband mellan ekonomisk teori och ekonomisk politik. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 213-226.
- Pedersen, J. Vibe. 1953. Den franske Monnetplan. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 231-245.
- Philip, K. 1949 A. Restriktioner eller finanspolitik. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 31-40.
- Philip, K. 1949 B. Danmarks nationalbudget for året 1949. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 198-201.
- PP 1. 1971. *Perspektivplanlægning 1970-1985*. København.
- PP 2. 1973. *Perspektivplan-redegørelse 1972-1987*. København.
- Rasmussen, P. Nørregaard. 1952. Fra økonometriens verden. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 144-151.
- Rasmussen, P. Nørregaard. 1954 A. Om input-output analysen. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 19-35.
- Rasmussen, P. Nørregaard. 1954 B. Input-output modellens anvendelsesmuligheder. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 95-116.
- Rasmussen, P. Nørregaard. 1954 C. Nogle udvidelser af input-output modellen. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 213-225.
- Rosted, J., A. Schaumann og C. Sørensen. 1974. *SMEC II. Måling af finanspolitikens aktivtetsvirkninger*. Det økonomiske Råds Sekretariat. København.
- Schmidt, E. I. 1947. Det norske Nationalbudget, 1947. *Verdens gang*, august pp. 151-158.
- Schmidt, E. I. 1949. Nasjonalbudsjettet i Administrationen. *Nordisk Administrativ Tidsskrift*, pp. 217-224.
- Tinbergen, J. 1947. Problems of central economic planning in the Netherlands. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 96-104.
- Zeuthen, F. 1957. Produktion og fordeling - på arbejdsmarkedet og i den økonomiske politik. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 262-271.
- Økonomiske Råd, Det, 1973. *Dansk økonomi, foråret 1973. Den økonomiske situation. Måling af finanspolitikens virkninger*. København.
- Ølgaard, A. 1977. Om politiserende økonomer - med særligt henblik på den danske »vismands«institution. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, pp. 122-156.